

кій навчальній програмі з предмета “Гімнастика”, засобах фізичного розвитку (сокільська гімнастика, ігри, праця, водні види спорту), гармонізації зовнішніх (природа й клімат) і внутрішніх умов (режим навчального дня, сучасна матеріальна база, підбір кадрів), а також практичних діях, необхідних для надання цій системі необхідного динамізму.

У подальшому планується проведення досліджень персоніфікованого характеру в контексті вивчення теоретичних засад і практичного досвіду фізичного виховання учнівської молоді в Україні у ХІХ – на поч. ХХ ст.

Література

1. Готлиб А. Физическое воспитание в Ялтинской Александровской гимназии / А. Готлиб. – СПб. : Тип. М.А. Александрова, 1909. – 27 с.

2. Готлиб А.Г. Физическое воспитание в средней школе по сокольской системе / А.Г. Готлиб. – Кишинев : Тип. Бессараб. губ. правл., 1909. – 27 с.

3. Готлиб А. Физическое воспитание учащихся в Ялтинской Александровской гимназии / А. Готлиб // Русская школа. – 1909. – № 2. – С. 132–158.

4. Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. : в 2 кн. / [О.В. Сухомлинська, Н.П. Дічек, Т.О. Самоплавська та ін. ; за ред. О.В. Сухомлинської]. – К. : Либідь, 2005. – Кн. II: ХХ ст. – С. 303–307.

РЕВІНА Д.

Г.Ф. КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО – “ДУША” ХАРКІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ

Жінка ХХІ ст. починає відігравати ширший спектр соціальних ролей. Сучасна жінка будує кар'єру в різноманітних сферах життя, бере активну участь у громадському, політичному та економічному житті, при цьому залишаючись справною господинею, люблячою дружиною та дбайливою матір'ю. Саме жінка має величезний вплив на виховання, навчання й розвиток підростаючих поколінь. Тому цей факт слід враховувати при загальній та професійній підготовці жінок. Таким чином, вивчення досвіду організації жіночої освіти набуває актуальності на сучасному етапі.

Проблема розвитку жіночої освіти перебуває в полі зору багатьох дослідників. Зокрема, першим дослідженням історії жіночої освіти стала праця О. Лихачової “Материалы для истории женского образования в России” [4]. На особливу увагу заслуговують праці М. Зінченка (“Женское образование в России”) та О. Деревецького (“Женское образование в России и за границей. Исторические справки и практические указания”), в яких обґрунтовано витоки та процес становлення жіночої освіти в Російській імперії.

Вивченню різних аспектів жіночої освіти присвятили свої праці й сучасні науковці. Зокрема, цінними для дослідження є праці І. Малинко “Высшее женское образование на Украине (вторая половина ХІХ – начало ХХ века)” (1984 р.), І. Волкової “Жіноче питання в Україні (друга половина ХІХ століття)” (1995 р.), О. Аніщенко “Розвиток професійної освіти жі-

нок в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)” (2000 р.), Т. Сухенко “Середня жіноча освіта в Україні (XIX – початок XX ст.)” (2001 р.), в яких зосереджено ґрунтовні теоретичні матеріали із зазначеної проблеми.

З’ясуванням особливостей становлення жіночої освіти в регіональному масштабі займались Л. Єршова (розвиток жіночої освіти на Волині), В. Добровольська (історія жіночої освіти Півдня України), В. Вірченко (жіночі навчальні заклади у м. Києві), Т. Шушара (розвиток жіночої освіти в Таврійській губернії), З. Нагачевська (педагогічна думка й просвітництво в жіночому русі Західної України) та ін.

Таким чином, проблема жіночої освіти завжди була й залишається в центрі уваги науковців, проте малодослідженою є роль видатних українських діячів у царині започаткування жіночих закладів освіти. Такою видатною постаттю є український прозаїк, драматург, журналіст, літературний критик і культурно-громадський діяч Григорій Федорович Квітка-Основ’яненко (1778–1843).

Мета статті – визначити роль Г.Ф. Квітки-Основ’яненка в заснуванні Харківського інституту шляхетних дівчат.

Г.Ф. Квітка народився 18 (29) листопада 1778 р. в селі Основа поблизу Харкова (нині один з районів міста). Звідси походить його псевдонім – Основ’яненко. Його рід вважається одним з найстаріших на Слобожанщині. Вільна енциклопедія Вікіпедія [1] розповідає легенду щодо початку роду Квіток. Згідно із цією легендою, у 1604 р. до Києва невідомо звідки прийшов дід з онуком-сиротою. Невдовзі дід помер, а онук залишився і місті. За ніжну вдачу та вроду хлопця прозвали Квіткою. Згодом парубок закохався в дочку київського воєводи. Вони таємно побрались та втекли на вільні, тоді ще дикі, землі Лівобережжя, на берег ріки Уди. Там, разом з гуртом козаків, заснували поселення – початок майбутнього Харкова й усієї Слобожанщини. Цим хлопцем був прапрадід Г.Ф. Квітки.

Г.Ф. Квітка здобув досить ґрунтовну домашню освіту. Разом зі своєю родиною брав участь у домашньому самодіяльному театрі. З дитячих років любляв народну поезію, легенди, повір’я, байки, що сформували в хлопця повагу та любов до простого люду. У 1801 р. вступив до Курязького монастиря, де пробув послушником з перервами близько чотирьох років [2].

У 1804–1806 рр., покинувши монастир, Г.Ф. Квітка жив дома та займався улюбленою справою в домашньому театрі.

Наприкінці 1811 р., під впливом Г.Ф. Квітки та його брата Андрія, у Харкові ряд видатних громадських діячів заснували дворянську Спілку благодійності, що поставила собі за мету фінансову підтримку дворян, які з тієї чи іншої причини залишились за межею бідності. Головою Спілки був обраний А.Ф. Квітка, членами – А.І. Стойкевич (тогочасний ректор Харківського університету), П.І. Ковалевський, скарбником – О.І. Беруков, керівником – Г.Ф. Квітка [3].

На першому ж засіданні Ради Спілки 29 квітня 1812 р. було внесено пропозицію заснувати Інститут шляхетних дівчат, де навчались би 20 (по 2 від кожного з 10 повітів Харківської губернії) представниць дворянських родин, які залишились сиротами, без коштів до існування або без піклування родичів.

Інститути шляхетних дівчат – це перші середні заклади жіночої освіти, які було створено завдяки ініціативі особистого секретаря імператриці Катерини II І.І. Бецького. Основною метою таких навчальних закладів було виховання дворянських дочок “...добрими дружинами, гарними матерями, наставницями для дітей своїх, старанними господинями...” [4]. Відповідно до указу Катерини II, у 1764 р. в Санкт-Петербурзі при Воскресенському Смольному Новодівочому монастирі був відкритий перший подібний заклад. На території Лівобережної України, що входила до складу Російської імперії, діяло п’ять Інститутів шляхетних дівчат: у Харкові (1812 р.), Полтаві (1818 р.), Одесі (1829 р.), Керчі (1835 р.), Києві (1838 р.).

Основним завданням Харківського інституту стало “...навчання важливих і корисних наук та занять; завдяки одержаним знанням вони могли навчати дочок заможних поміщиків” [3, с. 4]. Дівчата вивчали такі предмети, як: Закон Божий, фізика, арифметика, географія, історія, риторика, граматики, малювання, писання; проте музика, танці й іноземні мови (французька та німецька) залишались вибірковими та за додаткову плату.

На третьому засіданні Ради 7 серпня 1812 р. члени Спілки затвердили першу будівлю Інституту. Із цієї мети свій будинок люб’язно надав протоієрей В. Фотієв, який, на додачу, погодився без оплати викладати в Інституті Закон Божий, російську граматику та Євангеліє [3].

На урочистому засіданні Спілки 18 серпня 1812 р., за присутності губернатора І.І. Бахтіна, першою начальницею Інституту шляхетних дівчат обрали О.П. Бердяєву. На тому ж засіданні затвердили Статут Інституту, автором якого був член Спілки, ректор Харківського університету А.І. Стойкевич.

Дату відкриття Інституту було призначено на 25 серпня 1812 р. до дня тезоіменитства імператора Олександра I. Але з невідомих причин дату було двічі перенесено, та офіційне відкриття відбулось 15 вересня 1812 р.

Із самого моменту заснування Інституту Г.Ф. Квітка брав найактивнішу участь у діяльності закладу. До його обов’язків входили перемовини з учителями та придбання необхідних речей для вихованців. У результаті цього, як відзначає Н. Жебилев, Г.Ф. Квітка витратив майже весь свій статок на погашення боргів Інституту. Його підтримують Д.І. Багалеї та Д.П. Міллер, зазначаючи, що “Г.Ф. Квітка був душею цього нового навчального закладу та віддав йому не тільки свою діяльність, але й свої кошти” [5, с. 807]. Проте “полум’яні ревності, невтомна діяльність і безкорисливість Квітки, – писав С. Гулак-Артемівський, – до здійснення блага на користь людства перемогли всі до того перепони” [3, с. 8].

Невдовзі після відкриття будинок, в якому зосереджувався Інститут, виявився замалим для комфортного перебування інституток, викладачів та персоналу. Тому впродовж 1817 р., поки Спілка шукала більш простору будівлю, Інститут розташовувався в будинку Г.Ф. Квітки [3, с. 9].

Завдяки Інститутові Г.Ф. Квітка зустрів свою майбутню дружину – Г.Г. Вульф працювала там класною дамою.

Надзвичайно важливим у житті Інституту став 1818 р., бо саме цього року він був прийнятий під заступництво імператриці Марії Федорівни [6]. Для цього була скликана нова Рада, на чолі якої стали брати – А.Ф. Квітка був вибраний головою Ради (до 1826 р.); Г.Ф. Квітка – завідуючим господарською частиною (до 1821 р.).

Під час роботи в Інституті Г.Ф. Квітка з родиною жив у будинку своєї матері на Єскатиринославській вулиці (нині вулиця Полтавський шлях). У той час Інститут був дуже близько, і щодня після роботи А.Ф. Квітка обідав з родиною й натхненно розповідав “про інститут і пустунок-інституток” [5, с. 808].

З 1817 до 1829 р. Г.Ф. Квітка посідав посаду Харківського повітового проводиря дворянства. Проте з невідомих причин у 1831 р. покидає місто та переїжджає до Основи, а в Харків навідується лише по службі. Упродовж восьми років (з 1832 до 1840) Г.Ф. Квітка перебував на посаді судді, а потім – на посаді голови кримінальної палати.

У липні 1843 р. Г.Ф. Квітка захворів на запалення легенів, і за декілька днів, 8 (20) серпня, помер в оточенні родини та близьких друзів, серед яких був С. Гулак-Артемівський.

У друці з’явилось лише 2 портрети Г.Ф. Квітки. І про те, що Інститут посідав важливе місце в житті письменника свідчить той факт, що на одному з опублікованих портретів Г.Ф. Квітка зображений зі статутом Харківського інституту шляхетних дівчат у руці.

Проте громадська діяльність Г.Ф. Квітки не обмежувалася лише підтримкою жіночої освіти. Також він був одним з ініціаторів відкриття в Харкові кадетського корпусу (проте його відкриття відбулось у Полтаві) та публічної бібліотеки.

Висновки. Аналіз історико-педагогічної літератури дає змогу зробити висновок, що упродовж XIX – початку XX ст. на території України склалась ціла структура жіночої освіти. Проте внесок видатних українських діячів у розвиток жіночої освіти все ще залишається вивченим. Проведене дослідження показує, що громадська ініціатива та невичерпна відданість Г.Ф. Квітки-Осно’вяненка своєму народові пододала всі перепони на шляху становлення жіночої освіти.

Література

1. Вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Квітка-Осно'вяненко_Григорій_Федорович.
2. Зубков С.Д. Григорій Квітка-Осно’вяненко: Життя і творчість / С.Д. Зубков. – К. : Дніпро, 1978. – 368 с.

3. Жебылев Н. Исторический очерк деятельности Харьковского института благородных девиц за 100 лет его существования (с 1812-го по 1912-й год) / Н. Жебылев. – Х. : Печатное дело, 1912. – 147 с.

4. Лихачова Е.О. Материалы для истории женского образования в России / Е.О. Лихачова. – СПб., 1890–1901. – Т. 1–4.

5. Багалея Д.И. История города Харкова за 250 лет его существования (1655–1905) / Д.И. Багалея, Д.П. Миллер. – Х., 1993. – 982 с.

6. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона / [под ред. К.К. Арсеньева, Ф.Ф. Петрушевского]. – СПб. : Семеновская типолитография (И.А. Ефрона), 1894. – Т. 11А (22): Евреиновы – Жилон. – 958 с.

ЧЕРКАШИНА О.О.

ДОСВІД ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (60–70 рр. ХХ ст.)

Сучасне суспільство потребує нової якості підготовки фахівців високої кваліфікації, конкурентоспроможних, мобільних на ринку праці. Це значною мірою залежить від організації навчально-методичної роботи в закладах професійної освіти, що досить переконливо доведено вченими С. Батищевим, І. Васильєвим, Т. Дев'ятьяровою, М.М. Деєвою, О. Коваленко, Н. Ничкало та ін.

Однак у контексті проблеми підвищення рівня навчально-методичної роботи в сучасних умовах важливим є звернення до накопиченого досвіду в історії професійної освіти, зокрема в 60–70 рр. ХХ ст., що характеризувалися активними пошуками саме в цьому напрямі.

Мета статті – визначити й схарактеризувати досвід підвищення рівня навчально-методичної роботи в закладах професійної освіти в 60–70 рр. ХХ ст.

Підготовка висококваліфікованих робітників з глибокими знаннями та міцними професійними навичками завжди була одним зі стратегічних завдань навчальних закладів системи професійної освіти. Значну роль у вирішенні цього завдання відіграє навчально-методична робота. Питання поліпшення якості навчально-методичної роботи (її змісту, форм і методів) залишалося актуальним у педагогічному просторі й обов'язково пов'язувалося з розвитком професійно-технічної освіти.

Основними напрямками підвищення рівня навчально-методичної роботи, як свідчить аналіз нормативних документів, матеріалів тогочасної періодичної преси, були навчальне, виховне, виробниче. Так, починаючи з 60-х рр. ХХ ст. чітко простежується тенденція вдосконалення чинної та створення нової навчально-програмної нормативної документації з урахуванням сучасного рівня науки й виробництва, що зумовило:

– затвердження нового переліку та класифікації професій і спеціальностей (1966 р.);